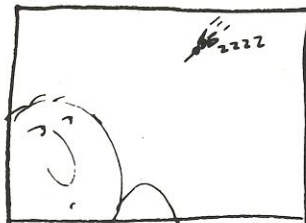

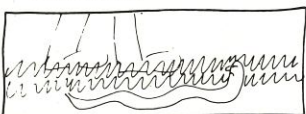
De AGO verzekert tegen:

Aalmoezen
aanstekelijke griep-
patiënten

**aanvallende malaria-
muskieten**

aanvallende reebokken
aanvaringen
aanzwellende storm
aardigheidjes van
practical jokers
abusievelijk links
afslaande legertrucs
abuizen
achteromkijkende stuurlui
achteruitrijdende
tractoren

addertjes (onder 't gras)

afbrekende bruggehoofden
afdankertjes
afdrijvende waarde-
papieren
aftandse asfaltweggetjes
alligators
almaar moeten vragen
andere auto's
andere schepen
andermans onkunde
armoed op de oude dag
averij

Bacillen en bacteriën
bakfietsen met
ondeugdelijke remmen
bedorven viskoekjes
beginnelingen op de weg
Bello de hond van de
buren
beren
besmette appeltjes
beten van de brilslang
betuttelen
bijtende bouviërs
bijziende discuswerpers
blunderen
Boris Boef
boterzachte bermen
brand

**buitengewoon grote
hagelstenen**

Cacteeën op stoelzittingen
catastrofaal manoeuvreren
met glaswerk
chauvinistische supporters
chirurgische ingrepen
colonnes rode mieren
cypersse katten op
vierbaanswegen

**Dankbare sint-bernards-
honden**
debuterende behangers
demarrerende fietsen-
dieven
derderangs klusjesmensen
desastreus optredende
zeeëgels

De Zwarte Jongens

dichtklappende deuren
diepe ravijnen
diepe armoede
dinges
doelbewuste everzwijnen
domme dingen
doorgaand verkeer
door rood licht lopen
van je hond
driedubbel overgehaalde
kwajongensstreken

(Voor de volledige lijst
verwijzen wij u naar uw
assurantie-adviseur.)

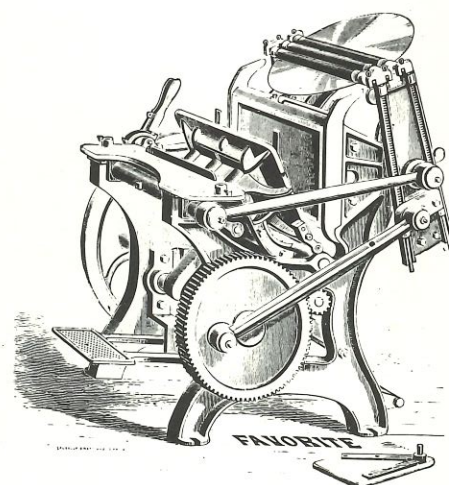
ago
verzekeringen

De AGO verzekert alles (en nog wat).

**zo'n drukpers
vindt u nog bij ons,**

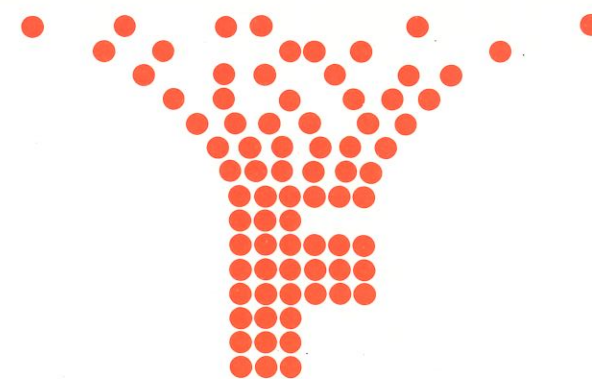
als museumstuk...

Wij zijn erg
blij met dat
oude drukpersje.
't Doet ons
terugdenken
aan die tijden,
van vakmanschap.
Dat vakmanschap hebben we nog, want ook
vandaag-de-dag besteden we alle aandacht aan
het werk, dat onze opdrachtgevers ons toevertrouwen.
De persen zien er nu anders uit...
Ons kwaliteitsgevoel is gebleven.

bv drukkerij g. j. van amerongen
nederlandse screendrukindustrie bv

amsterdamseweg 59 amersfoort
tel. 033-16349

Tijdschrift voor verleden en heden
van Oost Utrecht.
Tevens officieel orgaan van
de Stichting Museum Flehite en
de Oudheidkundige Vereniging Flehite.
11e jaargang nr. 1, maart 1979

Flehite

FLEHITE proficiat..

En dat mét en door Flehite het museum mag gedyen, tot vreugde van allen die eigen stad en land een warm hart toedragen. En dat meer en meer mensen de rijkdom mogen ontdekken van ons oud cultuurgoed.

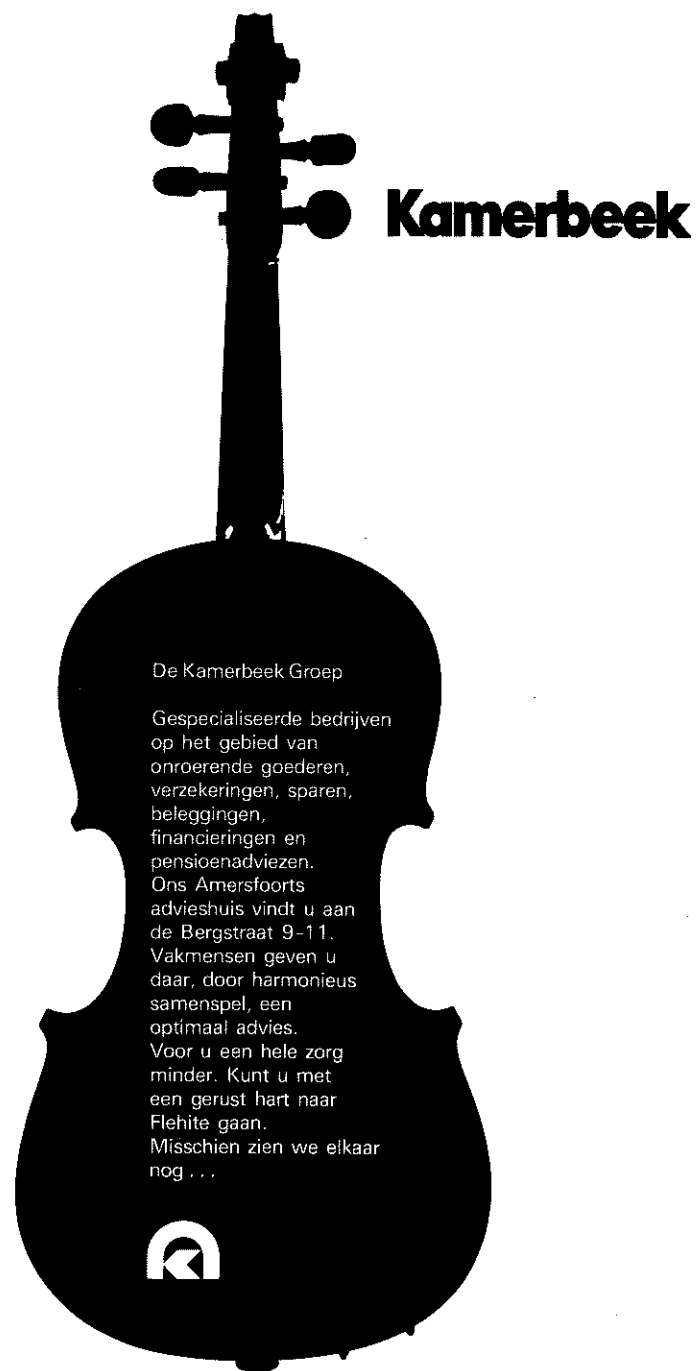
Intussen gaan wij van Beco Projekten nijver door met het inrichten van kantoren en scholen, direktiekamers en konferentiezalen, van banken en tehuizen, en desgewenst van musea.

Bel voor een programmapresentatie in Hoevelaken

De permanente expositie van 10.000 m² overtuigt u van de brede mogelijkheden van Beco Projekten. Uiteraard komen wij ook graag met uitvoerige informatie bij u. Bel in elk geval om een dokumentatiemap, de sleutel tot solide zekerheid in projekten-inrichting.

BEKO projekten

Hoevelaken - Hogebrinkerweg 4
Tel. 03495-5224

De Kamerbeek Groep

Gespecialiseerde bedrijven op het gebied van onroerende goederen, verzekeringen, sparen, beleggingen, financieringen en pensioenadviezen. Ons Amersfoorts advieshuis vindt u aan de Bergstraat 9-11. Vakmensen geven u daar, door harmonieus samenspel, een optimaal advies. Voor u een hele zorg minder. Kunt u met een gerust hart naar Flehite gaan. Misschien zien we elkaar nog...

Flehite

Inhoud:

B. G. J. Elias	
Een illegale telefooncentrale	3
C. A. van Kalveen	
De oudste rekening van de Sint Joriskerk teruggevonden (1)	4
B. G. J. Elias	
Flehite en het standbeeld van Johan van Oldenbarnevelt	8
Kroniek	10
Nieuws uit het museum	12

Redactie:

drs. B. G. J. Elias, *hoofdredacteur*
C. Broekhuijsen, dr. J. A. Brongers,
dr. W. J. de Boone, dr. J. Hovy,
drs. R. M. Kemperink, drs. W. J. van Tent
en ir. P. Wassink

Redactieadres,

abonnementen, advertenties:
Museum Flehite, Breestraat 82, Amersfoort.
Telefoon: 033-19987.
Flehite verschijnt elk kwartaal.

Abonnementen:

Leden Oudheidk. Vereniging Flehite: gratis.
Abonnementen: f 20,-;
instellingen: f 30,- per jaar.
Gironr. 437683 t.n.v. administrateur
tijdschrift Flehite, Amersfoort.

Museum Flehite:

Westsingel 50, Amersfoort.
Telefoon: 033-19987.
Geopend 10-17 uur.
Zondag 14-17 uur. Maandag gesloten.

Oudheidkundige Vereniging Flehite:

Secretaris: drs. W. J. van Tent,
Constantijngaarde 4, Hoevelaken.
Lidmaatschap: f 32,50.

Een illegale telefooncentrale

In de collectie van het museum bevindt zich een telefooncentrale, die tijdens de laatste wereldoorlog door de illegaliteit gebruikt werd. Deze maakte deel uit van het net van de CID (Centrale Inlichtingen Dienst). Prof. L. de Jong schrijft daarover in zijn *De Bezetting* (Amsterdam 1973²) op blz. 756: 'Het net van geheime telefoonverbindingen dat de Centrale Inlichtingendienst, nauw verbonden met LO (Landelijke Organisatie - hulp aan onderduikers) en KP (Knok Ploegen), in '43 begonnen is op te bouwen, beslaat in de hongerwinter vrijwel het gehele bezette gebied. Met inschakeling van mannen van de PTT die gewoon aan de openbare weg hun illegale werk verrichten, zijn uit bepaalde kabels aftakkingen gemaakt naar bepaalde gebouwen of huizen'. In Amersfoort was de centrale ondergebracht in het huis van bakker Jan Vonk aan de Langestraat 87 (tot voor kort was er een chinees restaurant gevestigd). Men fungeerde daar als een soort tussenstation tussen het Oosten en het Westen van het land en omgekeerd. Een keer heeft men zelfs

verbinding met Londen gehad via Barneveld, toen deze plaats reeds bevrijd was. Zoals de hier afgedrukte foto laat zien kon de centrale via een klapmechanisme in de zoldering verdwijnen. Na de oorlog werd de centrale en een ordner met afschriften van alle gevoerde gesprekken aan het museum geschonken. Deze telefooncentrale zal deel gaan uitmaken van de nieuwe opstelling in het museum, waarbij de nodige aandacht aan de tweede wereldoorlog besteed zal worden. Het aantal voorwerpen in onze collectie, met betrekking tot de laatste wereldoorlog en zaken als de evacuatie van de stad in 1940, het Kamp Amersfoort, hongerwinter, bevrijding e.d. is zeer beperkt. Indien u hierover beschikt doen wij graag een beroep op u om deze in bruikleen of als schenking aan het museum af te staan. Dit tevens met het oog op een tentoonstelling over de periode 1940-'45, die in 1980 georganiseerd zal worden.

B.G.J.E.

De oudste rekening van de Sint Joriskerk teruggevonden (1)

C. A. van Kalveen

Op 28 maart 1578 heeft de Amersfoortse stadsmagistraat aan de kerkmeesters¹⁾ van de Sint Joris opdracht gegeven om binnen enkele weken aan twee schepenen van de stad rekening en verantwoording af te leggen over de jaarlijkse kerkmeestersrekeningen van 1572 tot en met 1576.²⁾ Dit is de oudste expliciete vermelding van het bestaan van kerkmeestersrekeningen van de Sint Joriskerk. In het archief van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Amersfoort begint de reeks van rekeningen echter pas op 10 oktober 1575.³⁾ In het gemeente-archief dateert de oudste rekening van de Sint Joris uit 1594.⁴⁾ Waar zijn de oudere? Het blijkt, dat in de handschriftenafdeling van de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam zich de oudste van deze reeks bevindt, die loopt over de periode van 10 oktober 1572-10 oktober 1573.⁵⁾ Deze rekening was tot nu toe niet bekend, laat staan bestudeerd.

Het inhoudelijk belang van deze rekening — waarvan inmiddels een afschrift berust in het gemeente-archief van Amersfoort — wordt gevormd door het feit, dat in het betreffende jaar 1572-1573 de Sint Joriskerk nog voor de rooms-katholieke eredienst bestemd was, en de inventaris van de kerk juist hersteld werd van de beeldenstorm die gewoed had tijdens de kortstondige geuzenheerschappij over de stad tussen 19 augustus en 20 september 1572.⁶⁾

Kerkmeesters in 1572-1573 waren Hessel van Duverden, Willem Andrieszone en Jan van der Burch, alle drie in die periode van de Amersfoortse geschiedenis op gezette tijden lid van de stadsmagistraat.⁷⁾

De rekening opent met de opgave van de vele rente-, pacht- of huuropbrengsten van eigen huizen in de stad, en van landbezit in Bunschoten, Hoogland, Hamersveld, Scherpenzeel, en in de onmiddellijke omgeving van de stad.

Deze rubriek is in grote lijnen gelijk aan de overeenkomstige uit de rekening van 1594, zoals die bij Van Rootselaar afgedrukt staat.⁸⁾ Op één duidelijke uitzondering na. De rente uit een erf te Scherpenzeel werd in 1572-1573 nog besteed aan miswijn voor het Observantenklooster, voor de olie in de godslamp bij het Allerheiligste in de Sint Joriskerk, en voor de administratie door de kerkmeesters. Maar in 1594 waren uiteraard de twee eerstgenoemde bestemmingen vervallen.

Ook stagneerde het innen van vaste inkomsten wel eens. Zo ontvingen de kerkmeesters in 1577/1578 maar een klein gedeelte van de pacht uit gronden te Bunschoten, omdat er in juni 1577 een watervloed was geweest waarbij het hooi weggedreven was.⁹⁾ De kerkmeesters moesten jaarlijks dijkgeld aan het bestuur van de polder van Bunschoten betalen in verband met hun grondbezit aldaar. Na een dijkdoorbraak in 1576 hebben de heemraden van Bunschoten maatregelen genomen om afwatering uit Gelderland tegen te gaan.

Sommige rente-inkomsten hadden een vaste bestemming, zoals voor de uitdeling aan de armen op Goede Vrijdag op het Sint Joriskerkhof, terwijl een stedelijke rente voor het schoonhouden van de kerk bestemd was. De totale opbrengst van al deze vaste goederen vormde veruit het grootste deel van de inkomsten van de kerkmeesters, te weten 554 gulden op een totale ontvangst van 833 gulden. Daarmede vergeleken zijn vele andere inkomstenbronnen van veel minder belang.

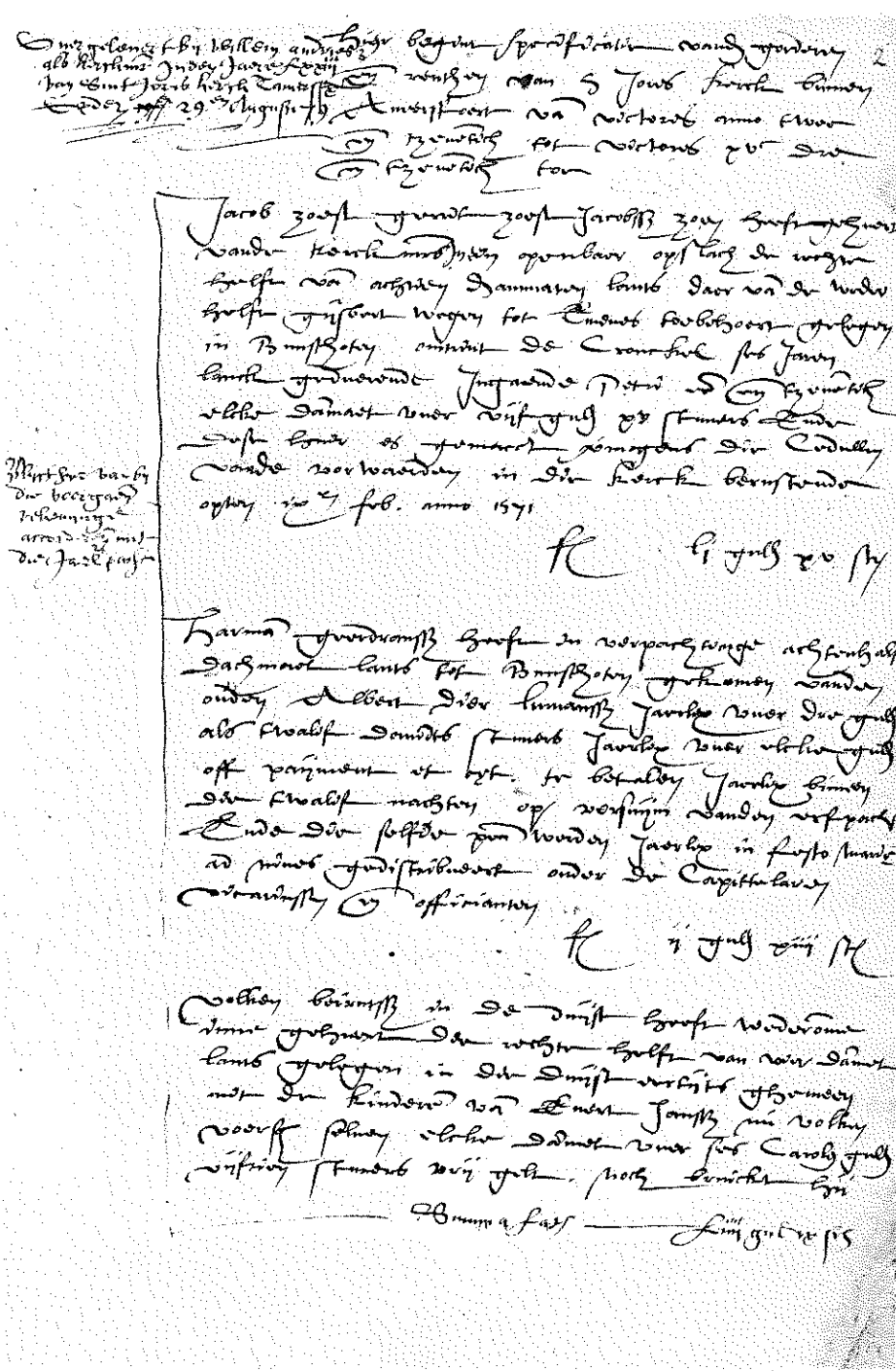
Zo stonden er in de kerk twee offerblokken: één hing er recht voor het hoofdaltaar. Daar gingen het aflaatgeld in, en de offers na het biechthoren. De ander stond voor het sacramentsaltaar. De jaaropbrengst 1572-1573 was 19 gulden. Ongeveer hetzelfde bedrag was de opbrengst van de dagelijkse collectes.

In de rekening van 1572-1573 staan de termijn of dagen verder niet gespecificeerd. Volgens de rekeningen van 1576 en 1577¹⁰⁾ werd het bijzondere 'offer- en wijngeld' geïnd op de hoogtijdagen van het kerkelijk jaar, waartoe ook te Amersfoort aangemerkt werden Goede Vrijdag, Paaszaterdag, Pasen, de gehele Paasweek, Pinksteren, Sacramentsdag, Maria Hemelvaart (15 augustus), Allerheiligen (1 november), en Kerstmis. Daar kwam nog bij, dat op Goede Vrijdag en St. Thomasavond (20 december) de schepenen van de stad onder de burgerij geld verzamelden voor de Sint Joriskerk.¹¹⁾

Voor genealogen in het bijzonder zijn van betekenis de lijsten met gegevens over de meer dan 80 geregistreerde begrafenis en verder over de maandstonden¹²⁾ en talloze jaargetijden.¹³⁾ De gegevens staan gerubriceerd. Onder de rubriek 'aankoop van eigen graven' is alleen het graf vermeld, dat kerkmeester Hessel van Duverden gekocht had, toen in 1573 twee van zijn kinderen overleden. En voorts is er sprake van een timmerman die een waterbak voor het brandbluswater op het gewelf van de kerk geleverd had. In plaats van loon kreeg hij recht op een kosteloos eigen graf. Maar de timmerman was op deze regeling niet ingegaan. Hij wilde geld zien. De kerkmeesters hielden echter aan hun voorgestelde regeling vast. Toen hij dan ook in 1573 overleed, kregen zijn erfgenamen voor hem een eigen graf. Bij maandstonden en jaargetijden moesten de erfgenamen van de overledene het luiden van de 'Dolle klok', de grote klok, zelf betalen.¹⁴⁾ Hetzelfde gold voor het aansteken van de grote kaarsen met het wapen van Sint Joris er op, die bij de katafalk brandden, tijdens de dodenvespers, de uitvaartdienst, de mis op de octaafdag van het overlijden, en de maand- en jaarstonden. Dit gebeurde overigens alleen, wanneer de overledene geen lid van een broederschap of gilde was geweest.¹⁵⁾ De kerk had twee doodgravers in dienst.¹⁶⁾

Anoniem 17de eeuws schilderij van de brooduitdeling op het OLV-kerkhof. Museum Flehite.

De eerste bladzijde van de oudst bekende rekening van de Sint Joriskerk, met een opgave van de inkomsten.

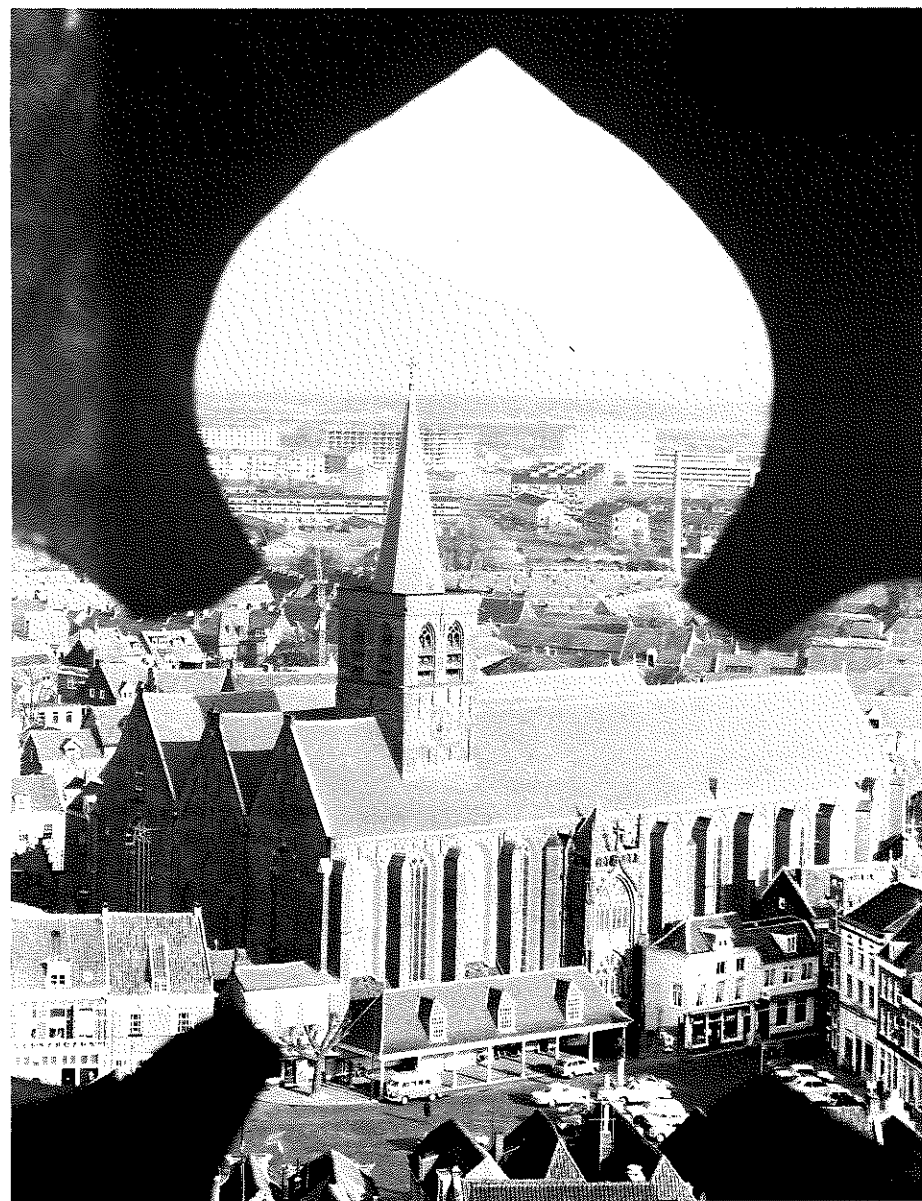
Het overgrote deel van de begrafenis vond in eigen graven plaats. Onder de overledenen van november 1573 moet in het bijzonder heer Wouter van Blokland genoemd worden (7 nov. 1573). Hij had grote verdiensten voor de stad gehad. Het jaar tevoren (november 1572) had hij 800 gulden aan de stad geleend, op voorwaarde van vrijstelling van belasting en inkwartiering. De stad kon dit geld goed gebruiken. De beruchte Spaanse troepen, die laatstelijk te Zutphen gruwelen gepleegd hadden, en op doortocht waren naar Naarden en Haarlem, wilden zich alleen buiten de stad legeren, op voorwaarde van betaling (zogenaamd in de vorm van een lening), en proviandering.¹⁷⁾ Hun komst had de geuzen te Amersfoort tot een haastige aftocht gedwongen.

Voorts hebben Wouter van Blokland en zijn vrouw op 3 september 1573 bij testament het Bloklandsgasthuis gesticht.¹⁸⁾ Tenslotte heeft Wouter van Blokland uit zijn vermogen ten eeuwigen dage jaarlijks 64 gulden beschikbaar gesteld, waarvan 59 gulden voor de uitdelingen aan de arme mensen, en de rest voor de kerk zelf.¹⁹⁾

Het tweede gedeelte van deze rekening over 1572/1573 behelst uiteraard de uitgaven. Als vaste jaarlijkse uitgaven waren er de rentebetalingen voor vier leningen, waaronder twee uitkeringen aan de Observanten. Kleine jaarlijkse bijdragen waren ook verplicht aan de vicarie in de H. Geestkapel aan de Langestraat, waarvan de bekende geestelijke Jacob van Hees²⁰⁾ toen de bedienaar was, en aan de bezitter van de vicarie in de kapel van het Sint Pietersgasthuis. Een betaling van 6 gulden ontving de bestuurder van de H. Geestschool uit de inkomsten van een gedeelte van een pand dat sinds 1570 aan de kerk toebehoorde. Eén gulden daaruit was voor de armen van de stad.²¹⁾

Geld voor andere uitdelingen aan de armen was er ook. Dat gebeurde uit de opbrengst van een aantal renten en pachten van bepaalde gronden die de kerk toebehoorden. Er werd een bedrag van ruim 46 gulden besteed.²²⁾ Op Gregoriusdag (12 maart) werd de pacht van grond op de Meent, en op Letare (vierde zondag van de Vasten) werden de renten uit gronden te Bunschoten besteed aan brooduitdelingen.

Het gaat dan om het kopen en malen van drie mud tarwe voor het bakken van brood. Het graan werd in opdracht van de kerkmeesters in de stad gekocht bij Cornelis die Smit op het Bloemendal, die overigens zelf land gepacht had van de kerkmeesters, en verder te Barneveld. Ook werd op Stoutenburg tarwe gekocht voor 12 broden die op Witte Donderdag werden uitgereikt. Dat was in verband met het ritueel van de voetwassing van 12 personen aan het slot van de plechtigheden onder het zingen van de hymne: 'Ubi caritas et amor'. Daarna vond op Goede Vrijdag nog een beperkte uitdeling plaats aan de armen, die op het Sint Joriskerkhof kwamen. In 1576 hebben de kerkmeesters ten behoeve van de armen zes gulden geschonken aan Gerrit Fransen. Deze was rentmeester van de ziekenmoeders van de arme 'bedlegers', die zich op de thuisverpleging en ondersteuning van onvermogene zieken in de stad toelagden.²³⁾ De schenking geschiedde dus een jaar voordat in 1577 deze noodhulp aan armen ter ere van Sint Elisabeth juridisch georganiseerd en uitgebreid werd met een eigen 'arme sieckhuys'. In 1581 hebben de kerkmeesters van de Sint Joris aan dit 'arme sieckhuys' Utrechtse lakens geschonken, zoals zij die toen ook geschonken hebben aan de armen van de Gereformeerde religie, en aan het Weeshuis. Dit alles in plaats van de bovengenoemde brooduitdelingen. Vervolgens was vanouds op 5 augustus (Onze Lieve Vrouw ter Sneeuw), een uitdeling aan de kanunniken, kosters, en andere functionarissen, uit de opbrengst

De Sint Joriskerk vanuit de OLV-toren.

van de grond, die de kerkmeesters te Bunschoten in pacht uitgaven. Tenslotte werd op Maria Hemelvaart (15 augustus) uit drie mud tarwe nog een brooduitdeling gehouden voor de armen. Maar dit stuitte in 1573 op bezwaren, omdat er eerst zoveel schade in de kerk hersteld moest worden na de Beeldenstorm door de geuzen in 1572, die op 19 augustus door de gewapende burgerij waren binnengelaten.²⁴⁾ In de literatuur is er dan slechts sprake van een beginnende beeldenstorm, maar als men de onderhavige rekening van 1572-1573 overziet, dan hebben de geuzen in ieder geval in de Sint Joriskerk behoorlijk huis gehouden: de altaren waren vernield en ontwijd, beelden stuk geslagen, en glas-in-lood ramen verbrijzeld. Het puin was op het Sint Joriskerkhof gestort en ook onder het rooster voor het portaal aan de Hofzijde. In 1573 hebben doodgravers het bruikbare materiaal er uit gehaald, en de rest buiten de Kamppoort afgevoerd.

De geuzen hadden twee grote koperen kandelaars gestolen, vijf met gouddraad vergulde koorkappen konden worden teruggekocht, en te Zwolle werd in 1573 gezocht naar verdwenen kazuifels, ornamenten en zilverwerk.²⁵⁾ Maar wat velen als het allerverdrietigste hadden ervaren was het feit, dat de kostbare relik van een tak of twijg van de doornenkroon van Christus zoek geraakt was. In de rekening van 1572-1573 wordt bij de vermelding van dat droevige feit gesproken over de 'tack van de doornenkroon'. Hiermede wordt dus bedoeld een gedeelte van een van de belangrijkste relieken uit het middeleeuwse devotieleven. De eerste vermelding van de relik van dit deel van de doornenkroon in de St. Joriskerk dateert van 1382. Er wordt dan echter niet gesproken van 'de tack', maar van de 'doorn' van de doornenkroon. In 1382 stelde de stadsmagistraat van Amersfoort de openbare toning van deze 'doorn' vast op tweemaal per jaar.²⁶⁾

Deze regeling was een onderdeel van een acte, waarbij de kerk, bedoeld zijn de kerkmeesters, een jaarlijkse betaling aan het kapittel zou doen. Het kapittel verplichtte zich tot bijzondere plechtigheden op de donderdagavond en vrijdag na het feest van Kruisverheffing (14 september). Op die vrijdag was dan ook een van beide halfjaarlijkse toningen van deze relik. Toen in 1340 bij de grote stadsbrand de Sint Joriskerk zwaar geteisterd werd, was er wel sprake van de redding van het Allerheiligste, maar de relik wordt niet genoemd. Tussen 1340 en 1382 moet dus de relik van de doornenkroon naar de Sint Joriskerk overgebracht zijn, juist in de periode, dat ná 1370 de kerk niet alleen hersteld maar ook vergroot werd.²⁷⁾ In maart 1573 heeft Johannes Knijff, wijbisshop van de toenmalige aartsbisshop van Utrecht, over wie hierna nog gesproken zal worden, de altaren opnieuw gewijd. Zijn onkosten werden voor de helft door de kerkmeesters betaald. Daarvan werd nog een gedeelte door de stad vergoed, omdat de wijbisshop in één moeite door tevens de kinderen gevormd had.²⁸⁾

1. Over het ambt van de kerkmeesters, de door het stadsbestuur benoemde beheerders van kerkgebouw en inventaris, zie de heldere uiteenzetting bij J. Hovy, *Amersfoort in prent* (Zaltbommel 1975) p. 64, no. 53. Aldaar op de pp. 61-66 een voortreffelijke uiteenzetting over geschiedenis, rechtsverhoudingen, parochie, kapittel, en mandaatgebied van de Sint Joriskerk.
2. Gemeente-archief Amersfoort no. 510, 1572-1576.
3. H. H. van der Neut en J. D. H. van der Neut, *Inventaris van het archief van de Hervormde Gemeente te Amersfoort* (1972) no. 9. Bij deze mijn hartelijke dank aan de heer J. C. van Drie voor de zeer bereidwillige wijze waarop hij mij in staat stelde op het Kerkelijk Bureau stukken uit het Archief van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Amersfoort te raadplegen.
4. Gemeente-archief Amersfoort no. 522.
5. Omvang 32 folio's. Universiteitsbibliotheek Amsterdam, Handschriftenafdeling, Catalogus II, door M. B. Mendes da Costa, 1 C 4, no. 998. De rekening is afkomstig uit de bibliotheek en handschriftenverzameling van de bekende negentiende eeuwse kerkhistoricus prof. dr. W. Moll (1812-1879), hoogleraar in de theologische faculteit aan de Gemeente-Universiteit van Amsterdam. In 1880 heeft de Universiteit de collectie-Moll aangekocht, dus ook de rekening van de Sint Joriskerk. Zie hiervoor: *Catalogue de la bibliothèque importante délaissée par W. Moll, Amsterdam 1880; Catalogus van handschriften uit de bibliotheek van wijlen den hoogleeraar Willem Moll, door Curatoren aangekocht uit de schenking van mr. C. M. J. Willeumier, voor de Bibliotheek van Amsterdam* (Amsterdam 1880) no. 84.
6. Vgl. J. Hovy, *Amersfoort in prent*, p. 88; W. F. N. van Rootselaar, *Amersfoort 777-1580* (Amersfoort 1878) II p. 389-390.
7. Hessel van Duverden is de enige van de drie, die na de Reformatie in 1579 opnieuw lid van de magistraat is geworden.
8. Van Rootselaar I, p. 410-413, aldaar p. 311-328 een overzicht van het ontstaan van deze inkomstenbronnen.
9. Archief St. Joris no. 9, rek. 1577-1578.
10. Idem, rek. 1575-1576 en 1576-1577.
11. Idem, rek. 1578.
12. De dertigste dag na iemands dood, waarop een (plechtige) zielemiss voor de overledene opgedragen werd.
13. Kerkelijke jaarviering van de verjaardag van iemands overlijden.
14. Rekening 1572-1573, fol. 12 vo.-13 vo.
15. Idem, fol. 14 vo.
16. Idem, fol. 20 vo.
17. W. F. N. van Rootselaar, *Amersfoort 777-1580*, II, p. 392. Niettemin lagen er in 1573 toch twee Spaanse ruitervendels ingekwartierd in de

- stad. Idem, p. 396; Rekening Sint Joriskerk 1572-1573, fol. 12 ro.
18. *Het gecombineerd Sint Pieters- en Bloklands Gasthuis te Amersfoort* (1970) p. 15.
19. Rek. 1575-1576: 'Ontfanck van zaliger Wouter van Blocklants deyl'.
20. In 1578 hebben de kerkmeesters aan de gardiaan van de Observanten Jacob Corneliszoon en aan zijn zuster Aeltgen bovendien f 20,— uitbetaald. Heer Jacob van Hees, priester en notarius, was kanunnik van het Sint Joriskapittel. Hij heeft in de periode 1550-1580 een vooraanstaande plaats in het maatschappelijk leven ingenomen. Hij was een van de beide priesters, die in 1577 stichter was (deelnam aan de stichting) van het St. Elisabeth's Gasthuis (Van Bommel I, p. 338), en in 1569 behoorde had tot de stichters en weldoeners van de H. Geestsschool (Van Bommel I, p. 360). Van zijn hand is de beschrijving van Amersfoort, behorende bij de kaart van Braun en Hogenberg (Vgl. F. E. Simon Forster en J. A. Brongers. De oudste stadsplattegronden van Amersfoort, *Flechte* 6 (1974), no. 1, p. 9). Ook het geauthenticeerde privilegeboek van de stad is door hem samengesteld. (Gem. Arch. Amersfoort no. 31).
21. Rek. 1572-1573, fol. 20 ro.
22. Rek. 1572-1573, fol. 17 vo.-18 vo.
23. Rek. 1575-1576. Zie voor ontstaan en oudste geschiedenis van het St. Elisabeth ziekenhuis, L. Bongaerts-Van Rijckevorsel. *Vier eeuwen Sint Elisabeth in Amersfoort* (1977), p. 4.
24. J. Hovy, *Amersfoort in prent*, p. 88.
25. Rek. 1572-1573, fol. 24 vo., 25 ro., 28 vo., 30 vo.
26. Rek. 1572-1573, fol. 20 ro.; W. F. N. van Rootselaar, *Amersfoort I*, p. 408-409.
27. Na de verovering van Constantinopel door de kruisvaarders tijdens de vierde kruistocht in 1204, hebben zij een enorme hoeveelheid relieken geroofd uit de heiligdommen en paleizen in de stad. Graaf Boudewijn van Vlaanderen, de eerste keizer van het Latijnse Keizerrijk van Constantinopel, behield voor zichzelf de doornenkroon. Van Boudewijn II van Vlaanderen, jaren later ook keizer van Constantinopel, heeft in 1239 koning Lodewijk de Heilige van Frankrijk het rieten deel van de doornenkroon verworven, en voor deze en andere relieken van Christus de Sainte-Chapelle te Parijs laten bouwen. Het deel met de doornen raakte verdeeld en her en der verspreid. Vgl. P. C. Boeren, *Heiligdomsvaart Maastricht; schets van de geschiedenis der heiligdomsvaart en andere jubelvaarten* (Maastricht 1962), p. 26, en de aldaar geciteerde literatuur. Indringende beschrijving van de plundering en reliekenroof te Constantinopel bij Michaud, *Geschiedenis der Kruistochten* (1890), p. 331-333.
28. Rek. 1572-1573, fol. 28 ro.

Flehite en het standbeeld van Johan van Oldenbarnevelt

Dit artikeltje wil een kleine aanvulling geven op wat dr. J. Hovy in Jan den Tex, *Oldenbarnevelt*, dl. IV blz. 426 e.v. vermeldde over de voorgeschiedenis van het Amersfoortse borstbeeld van Johan van Oldenbarnevelt, die in Amersfoort geboren was en er een groot deel van zijn jonge jaren had doorgebracht. Begon Hovy zijn verhaal in 1903, dankzij een vondst in het archief van Flehite kunnen wij nog iets verder in de tijd teruggaan.

In de vergadering van de 'Vereeniging ter verzameling van Oudheden uit Amersfoort en omstreken' (in 1882 zou men de naam Flehite aannemen) van 19 augustus 1880 deed de voorzitter W. F. N. van Rootselaar het volgende voorstel: 'De Vereeniging ter verzameling van Oudheden enz. zal zich bijzonder toeleggen op een verzameling van alles wat op de nagedachtenis van Jan van Oldenbarnevelt betrekking heeft, en zulks met het doel, om het eerst begin te stellen van een monument in de stad zijner geboorte, den grootten 'goeden Vaderlander' waardig'. De indier van dit unaniem aanvaarde voorstel schonk staande de vergadering een penning met de beeltenis van Oldenbarnevelt en enkele prenten, die op zijn terechtstelling betrekking hadden.

Hooggeachte Heer

Met bijzondere belangstelling heb ik kennis genomen van het plan, waarover Gij mij in Uw brief van den 25en schrijft. Hoewel geen vriend van standbeelden oprichter, waaraan men tegenwoordig zoo druk bezig is, maak ik toch gaarne een uitzondering voor Johan van Oldenbarnevelt. Hij verdient mijns inziens bij uitnemendheid de hooge eer van in een beeld vereeuwigd te worden.

Maar met het plan, zoals het gevormd is kan ik mij toch niet vereenigen. Niet in zijn geboortestad het zeldzaam bezochte Amersfoort, maar in den Haag op het tooneel zijner staatkundige werkzaamheid, zoo het kan op het Binnenhof, zou zijn beeld moeten prijken. Kan het daar niet geplaatst worden dan liever voorlopig nergens. Zoo houdt men althans het uitzicht open dat het eens nog geschiede. Nu heb ik allen grond om te gelooven dat de verwezenlijking van mijn wensch voor als nog onmogelijk is. Zonder goedvinden en toestemmen van den Koning zou ik zelfs niet willen, al was ik er toe bij machte, het plan door te drijven. En er leven nog ijveraars bij menigte die het een belediging van het huis van Oranje achten als in den Haag aan den politieke tegenstander van Prins Maurits een schitterend eerbetoon geschiedde. Een voorstel om een standbeeld voor den veroordeelden landsadvokaat in den Haag op te richten zou het sein worden van hevigen politieken tweestrijd, dien ik in het belang van het land niet zou willen uitlokken.

Ziedaar de reden waarom ik niet met U en Uw vrienden in dezen wensch mee te werken. Een standbeeld voor Oldenbarnevelt in een afgelegen stad ver van het middelpunt van zijn werkzaamheid, kan mij niet voldoen, en voor hetgeen mij wel zou voldoen en zeer door mij wordt verlangd is het thans het geschikte oogenblik niet.

Met de meeste hoogachting heb ik de eer te zijn,

Leiden 17 Decr 1884

Uw dienstw. dien.
R. Fruin

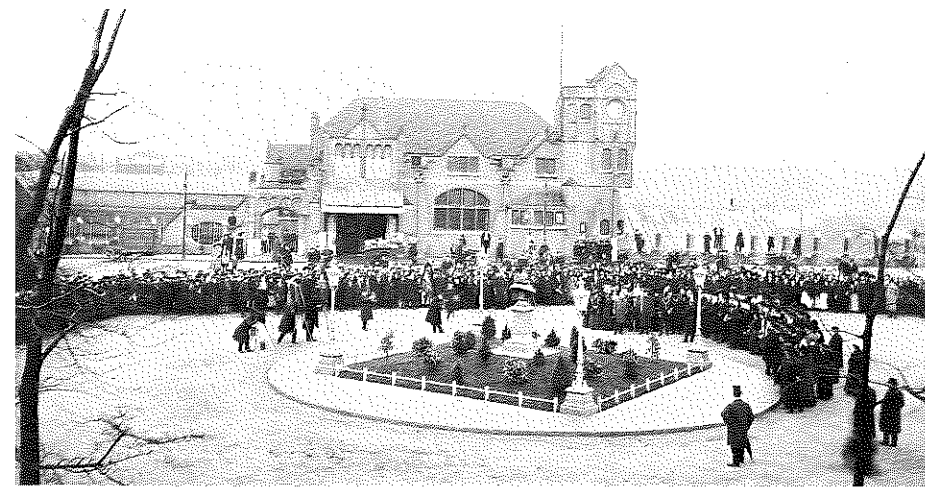
(Archief Flehite nr. 51)

In de vergadering van 9 oktober 1884 stelde Van Rootselaar voor 'om het een of ander, wat dan ook' in Amersfoort te realiseren als herinnering aan Oldenbarnevelt. Men stemde daar mee in maar zijn voorstel om dan gelijk een commissie tot dat doel in te stellen ging zijn medebestuurdersleden te ver. Ieder zou eerst eens in eigen kring de stemming daaromtrent peilen.

In de volgende vergadering (30 december 1884) kwam de kwestie wederom ter tafel. Het bleek toen dat Van Rootselaar een viertal brieven had geschreven om adhaesie van buiten de stad te verwerven. Aan de uit Amersfoort afkomstige oud-minister van justitie mr. F. G. R. H. van Lilaar, aan jhr. E. van Weede (de moeder van Oldenbarnevelt was een Van Weede), aan de Leidse historicus R. Fruin en aan de katholieke historicus dr. W. J. F. Nuyens.

De eerste had positief gereageerd, de tweede — na raadpleging van zijn familie — negatief, zo ook Fruin, Nuyens had niet geantwoord. Het antwoord van Fruin, dat hier overigens bij mijn weten voor 't eerst gepubliceerd wordt, is zeker interessant genoeg om in zijn geheel te citeren.

Hoe jammer is het dat we er het antwoord van Nuyens niet tegenover kunnen stellen! Ieder was het er over eens dat men de standbeeldplannen maar beter voorlopig kon laten rusten. Men dacht nu veeleer aan een gedenksteen in een van de huizen waar Oldenbarnevelt gewoond had en aan een buste in het museum (in 1903 zou men van de voorzitter van Flehite O. G. H. Heldring een door hemzelf vervaardigd gipsen borstbeeld ontvangen (notulen bestuursvergadering 13 oktober 1903)). Directe actie achtte men

Onthulling van het standbeeld van Johan van Oldenbarnevelt op het Stationsplein in 1911.

PRAALBEELD voor den VADER des VADERLANDS.
volgens de schetse van J. Oudaan.

18de eeuwse prent naar een ontwerp van J. Oudaan voor een standbeeld van Oldenbarnevelt op het Binnenhof. Het recht zegeviert in diens persoon over Maurits. De voet van dit zgn. standbeeld wordt gevormd door de koppen van de 24 rechters van Oldenbarnevelt.

echter niet raadzaam omdat men op dat moment streed voor het behoud van de Koppelpoort. Die zaak moest eerst rond zijn 'om van de beurzen der ingezetenen op eens niet te veel te vergen, wijl zij daar in den regel niet voor berekend schijnen te zijn'. Een klein intermezzo vond plaats op een vergadering van 9 juli 1897, die door het bestuur van Flehite was belegd ten einde de mogelijkheid van het opgraven van de Amersfoortse kei te bespreken. H. J. Bonnier meende dat '... aan den steen eigenlijk niets geen mooi's en eene beruchte zaak is...'. Daarom stelde hij voor deze als voetstuk voor een standbeeld voor Johan van Oldenbarnevelt te gebruiken. De voorzitter (O. G. H. Heldring) repliceerde dat er voor een dergelijk standbeeld 'onoverkomelijke hinderpalen' in de weg stonden. Daarna zou het tot 1903 duren eer de standbeeldplannen weer ter tafel kwamen. Er werd daartoe toen de Vereeniging 'Johan van Oldenbarneveldt' opgericht, die haar inspanningen in 1911 bekroond zag met de onthulling van het borstbeeld op het stationsplein. Vandaar verdween het 22 jaar later geruisloos naar de tuin van het Johan van Oldenbarneveldt-gymnasium. Den Haag moest nog langer op zijn beeltenis van Oldenbarnevelt wachten. Niet op het Binnenhof maar op de Lange Vijverberg werd in 1954 een standbeeld onthuld. En zelfs toen nog leidde dit tot kamervragen n.a.v. de inhoud van de rede die daarbij was uitgesproken!

B.G.J.E.

In Hervormd Amersfoort, weekblad van de Hervormde Gemeente, jrg. 60 (1978), no. 33 (15 september), blz. 2-3, publiceerde mevrouw E. P. de Booy een en ander over de oorsprong van *De Amersfoortse Diakonieschool*, later genaamd Gabrie-Mehenschool. Dit artikel kon zij schrijven doordat zij in het kader van haar studies over het onderwijs te Amersfoort in de 17de en 18de eeuw (vervolg op een eerder gepubliceerd boek) het hervormde diakonie-archief raadpleegde. Een kort naschrift van de huidige diakenen schetst de veranderingen, die gedurende de laatste jaren de taken van dit aloude college hebben ondergaan.

In het Maandblad Oud-Utrecht, jrg. 51 (1978), no. 9, blz. 97, schrijven C. L. Temminck Groll en J. W. C. van Campen een *In memoriam W. A. M. Harzing*. Deze — vooral kerkelijke — beeldhouwer, die in juni 1978 op bijna tachtigjarige leeftijd overleed, is ook voor de lezers van ons blad geenszins een onbekende. Speciaal wegens zijn onvermoeide activiteiten ten behoeve van het behoud van het Rijsenburgse kerkje en het kerkplein aldaar geniet hij terecht bekendheid, maar daarnaast ook wegens zijn talrijke publikaties over Driebergen en Rijsenburg, waarvan hij de archieven doorvorste, grotendeels in genoemd maandblad afgedrukt.

Restauratie Groeneveld begonnen luidt het goede nieuws in Heemschut jrg. 55 (1978), no. 9, blz. 170-171, door v. d. W. (J. E. van der Wielen). Deze buitenplaats, gelegen aan de Amsterdamsestraatweg te Baarn, omstreeks 300 jaar geleden gesticht door een lid van de uitgeweken Hugenotenfamilie De Mamuchet (die o.a. ook Houdringe onder De Bilt liet bouwen!), zal als dienstgebouw van Staatsbosbeheer in gebruik worden genomen en tevens de musea van Bosbouw en Heidemaatschappij gaan herbergen.

In Heemschut 55 (1978), no. 7/8, blz. 123-127, bevindt zich een bijzonder interessant artikel van Patricia van Ballegooyen over *Duiventilarchitectuur*. Niet alleen de architectuur van stenen en houten duiventillen wordt er besproken, ook hun functies en die van hun 'bewoners' in de loop der eeuwen krijgen ruim aandacht, voor onze streek belangrijk, gezien de betekenis van duivenmest voor de tabaksteelt. Daarnaast echter is het opstel van belang omdat in de

streek Flehite nog een aantal duiventorens (veelal stammend uit de vorige eeuw) behouden zijn gebleven, zij het dan soms in deplorabele toestand. De schrijfster, medewerkster van de IRBDN, die sinds 1975 zich toelegt op registratie en behoud van de overgebleven duivenhuizen, houdt een enthousiast pleidooi voor dit doel en kondigt tevens de verschijning aan (bij de Walburg Pers te Zutphen) van een rijk geïllustreerd werk met een complete inventarisatie en achtergrondinformatie over hetgeen op dit gebied bewaard is gebleven.

In een vorige kroniek werd reeds melding gemaakt van een uitvoerig artikel van H. J. Poots in De Stad Amersfoort over het honderdjarig bestaan van de Congregatie der Zusters van St. Jozef. Voor bijzonderheden over deze congregatie en haar geschiedenis verwijzen wij daarnaar. Thans is verschenen een rijk geïllustreerd boek, geschreven door een aantal zusters, geheten *Honderd jaar Zusters van Sint Jozef, 1878-1978* (Amersfoort 1978) 118 blz. Het werk, opgezet als een populair 'jaartallenboek' over de geschiedenis der congregatie en voorzien van een voorwoord door kardinaal Willebrands, aartsbisshop van Utrecht, bevat een grote hoeveelheid interessante informatie over oorsprong en ontwikkeling van de orde.

Landschap van de Gelderse Vallei, de Utrechtse Heuvelrug en westelijke Veluwezoom, een uitgave in het kader van 'het project Landschappenkaart', tot stand gekomen door samenwerking van de Stichting Onderwijs Advies Dienst Amersfoort, Sint Agnes Pedagogische Academie Amersfoort, Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, afd. Barneveld/Lunteren en afd. Amersfoort, alsmede het Comité Milieuzorg Leusden (Amersfoort 1978, 134 blz.), samengesteld door vele auteurs, bevat een boeiend overzicht van de oorsprong van het landschap en de bewoningsgeschiedenis, toegelicht door vele afbeeldingen en kaartjes. Het zeer leerzame werk wordt afgesloten met een lijst van kaarten, literatuur, steungroepen, streekmusea en gemeentearchieven.

De ruiming van de begraafplaats Achter Davidshof te Amersfoort leidde tot de opening van het graf van de bekende *Jan Cock Blomhoff*, in het begin van de vorige eeuw jarenlang pakhuismeester en later 'opperhoofd' van het eilandje Decima bij de Japanse stad Nagasaki, waar zich een Hollandse handelskolonie bevond, het enige 'Nederlandse' gebied dat gedurende de Franse Tijd 'onafhankelijk' bleef. Het is bekend dat Cock Blomhoff zijn laatste jaren doorbracht op het door hem aangelegde landgoed Birkhoven bij Amersfoort, waar hij in 1853 overleed. In de Amersfoortse Courant van 19 december 1978 staat een artikeltje, waarin een verslag van de opgraving wordt gegeven, die plaatsvond door Gemeentewerken, afd. Plantsoenen, in samenwerking met de ROB, voorzien van een korte historische toelichting. Aangespoord wordt, de grafzerk een plaats te geven in het ter plaatse aan te leggen plantsoen (zie ook Nieuws uit het museum).

In het *Jaarverslag 1977* van de *Stichting de Utrechtse Molens* (Galileilaan 15, postbus 80300, 3508 TH Utrecht) worden, evenals in vorige jaren (zie onze kronieken) de (schaarse) oost-Utrechtse molens vermeld (Rhenen, Elst, Veenendaal). Naast enige bijdragen over allerlei actuele molenonderwerpen (o.a. de Molententoonstelling in Hoog Catharijne te Utrecht, 27 april-7 mei), heel interessant voor de molenliefhebber, maar niets over onze streek bevattend, is deze maal ook een (triest) verhaaltje afgedrukt (met oude foto) over de afbraak van *De Bavoortse Molen* (blz. 45-46), gedateerd 4 januari 1917, doch zonder bronvermelding (uit een Utrechtse courant?). Het jaartal van de afbraak, 1917 (3 tot 17 december) bovenaan blz. 46 zal wel 1916 moeten zijn, gezien de datering van de bijdrage. De afbraak vond plaats met toestemming van de burgemeester van Leusden, maar zonder de (toen reeds vereiste) toestemming van de Minister (toen die van Binnenlandse Zaken, waaronder monumentenzorg viel), op verzoek van de molenaar, die zijn molen niet meer exploitabel achtte als gevolg van de concurrentie van coöperatieve maalinrichtingen in de omstreken.

De Bavoortse Molen, afgebroken in 1916

Het belangwekkende en prachtig geïllustreerde werkje van de gemeente-archivaris A. J. Busch over *Molens in Gorinchem, wetenswaardigheden over de plaatselijke molens in de loop der eeuwen* (serie: Merewade, facetten van Gorcums verleden 1, uitgeverij De Mandarijn (Gorinchem 1978) 63 blz.), gebaseerd op een uitvoerig archiefonderzoek, komt voor vermelding in onze kroniek in aanmerking wegens het feit dat de runmolen, later oliemolen 'Nooit Volmaakt' op een van de bastions der stad, van 1796 tot 1814 werd geëxploiteerd (samen met een Gorcummer) door Hendrik Jan van Goudoever, stammend uit een Amersfoortse regentenfamilie en zelf korte tijd raad en schepen aldaar. Toen hij in 1795 als Oranjegezind regent werd afgezet, vestigde hij zich te Gorcum, waar hij later ook verschillende bestuursfuncties bekleedde. Zie blz. 36-38 van genoemd boek.

Zoals ieder jaar omstreeks Kerstmis heeft Shell Nederland B.V. te Rotterdam ook in 1978 een boekje uitgegeven (hoofdzakelijk als relatiegeschenk) over Nederlandse cultuur- of natuurmonumenten. Thans verscheen als zodanig *Shell-journaal van Nederlandse stadspoorten* (123 blz.), voortreffelijk geïllustreerd en met een tekst van goede kwaliteit, verzorgd door dr. J. M. Fuchs en W. J. Simons. Het werkje, dat het karakter draagt van zowel een lees- als reisboekje (voor laatstgenoemde functie leent het formaat zich uitstekend), maakt uiteraard geen aanspraak op volledigheid. Maar toch komen vrijwel alle noemenswaardige overblijfsels van oude stadspoorten in ons land ter sprake. Uiteraard beknoot, maar degelijk en betrouwbaar, zulks in tegenstelling tot zovele soortgelijke werkjes voor min of meer toeristische doeleinden. Het boekje bevat weliswaar nogal wat anekdotes, die afwisseling moeten brengen bij de uit haar aard altijd wat droge beschrijving van bouwwerken. Het behoeft wel niet te worden gezegd dat deze verhaaltjes niet het historisch sterkste deel van het boek vormen, maar ze worden steeds duidelijk als zodanig

gepresenteerd. De opdracht aan de Stichting Menno van Coehoorn, die zich toelegt op het behoud en herstel van oude vestingwerken, is dan ook geenszins misplaatst. De eerste hoofdstukjes dragen een meer algemeen karakter en behandelen de oorsprong, ontwikkeling, achtereenvolgende functies en architectuur van de Nederlandse stadspoorten, spreken over 'setteltgelden' en steenboeten voor de bestrijding van de hoge kosten der middeleeuwse stadsversterkingen (op blz. 14-16 wordt Amersfoort als voorbeeld genomen), over de poortwachters en hun functies enz. enz. In oostelijk Utrecht komt eigenlijk alleen Amersfoort (op blz. 42-46) voor bespreking in aanmerking (tenzij men Wijk bij Duurstede tot 'Flehite' wil rekenen). Hierbij moet ik een foutje signaleren: de afbeelding van de poort op blz. 15 stelt niet, zoals het onderschrift luidt, de Kamperbinnenpoort voor, doch de waterpoort Monnikendam in het zuidoosten der stad. Een populair werkje in de goede zin van het woord, waaraan een degelijke kennis van zaken ten grondslag ligt.

Dat het volumineuze werk van dr. J. van Herwaarden, *Opgelegde bedevaarten, een studie over de praktijk van opleggen van bedevaarten (met name in de stedelijke rechtspraak) in de Nederlanden gedurende de late middeleeuwen (ca. 1300-ca. 1550)* (Assen enz. 1978) Van Gorcums Historische Bibliotheek nr. 95, 774 blz. ook voor de geschiedenis van Amersfoort van belang is, behoeft men zelfs de oppervlakkige kenner van deze geschiedenis niet te vertellen. Het werk gaat niet over de talrijke vrijwillige bedevaarten, die gedurende de Middeleeuwen zo'n grote rol speelden (zie hiervoor het boek van dezelfde auteur, *Pelgrimstochten* (Bussum 1974), maar over die, welke door meestal de wereldlijke (en dan voornamelijk de stedelijke) overheden werden opgelegd als straf, of als vervanging van lijfstraffen of boeten. Amersfoort was sedert de vondst van het wonderdoende Mariabeeldje in 1444 een druk bezocht pelgrimsoord geworden en kwam dus ook in aanmerking als reisdoel

voor strafbedevaarten. In de index op bedevaartplaatsen achter in het boek zal men deze stad dan ook (als enige in de gouw Flehite) herhaaldelijk aantreffen. Hierbij moet men echter met het volgende rekening houden: ondanks de grote omvang van Van Herwaardens onderzoek en boekwerk moest uiteraard een selectie worden gemaakt, daar volledigheid voor één persoon een onbereikbaar doel is. Exacte kwantitatieve gegevens over naar Amersfoort opgelegde bedevaarten zal men dan ook niet aantreffen, wel een algemeen beeld, dat door nader onderzoek gepreciseerd kan worden. Vooral in Holland schijnt Amersfoort bij de stedelijke rechters nogal 'in trek' te zijn geweest, waarbij het 's-Gravenzande en Bergen (NH) naar de kroon stak, hoewel niet voorbijstreefde (natuurlijk pas na 1444). Amersfoort speelde in deze materie een 'passieve' rol. Volgens de schr. komen opgelegde bedevaarten (dus door het stadsgerecht naar elders) benoorden en beoosten de fictieve lijn Alkmaar, Haarlem, Amsterdam, Utrecht, Arnhem, Roermond enz. hier te lande niet voor. De verplichte bedevaartgangers naar Amersfoort waren bijna uitsluitend uit de Noordelijke Nederlanden afkomstig en dan nog hoofdzakelijk uit Holland (slechts één geval uit Antwerpen wordt vermeld), hoewel, zoals bekend, de stad vrijwillig door vele vreemdelingen werd bezocht. Al is de specifieke betekenis van dit boek voor onze streek dan ook beperkt, dit neemt niet weg dat de belangstellende in de Amersfoortse geschiedenis door bestudering ervan een dieper inzicht krijgt in het wezen van de opgelegde bedevaarten en zo de Amersfoortse situatie in een breder verband leert begrijpen. De oorsprong, redenen, motiveringen, opkomst en verdwijning van de overheidsmaatregel in kwestie, de gevarieerde toepassing ervan enz., worden veelzijdig belicht op grond van een overweldigend feitenmateriaal en men krijgt de indruk dat deze maatregel op de verschillende plaatsen, waar hij toepassing vond, onderling zowel grote verschillen als overeenkomsten vertoonde. Dit boek zal dan ook een prikkel vormen voor verder plaatselijk onderzoek.

J.H.

Kerkhof Achter Davidshof

In verband met de bouw van het Amersfoortse stadhuis verdween destijds reeds een groot deel van het kerkhof Achter Davidshof. Eind 1978 begon men met het ruimen van het laatste deel, teneinde op die plaats een plantsoen aan te leggen. De Oudheidkundige Vereniging Flehite deed een dringend beroep op het gemeentebestuur om ten minste een aantal grafstenen ter plekke te handhaven. Met name omdat het stenen betrof die als specimina van 19de eeuwse grafkunst interessant waren als ook omdat zij de graven dekten van personen en families die vaak een zeer speciale plaats in de Amersfoortse gemeenschap hadden ingenomen.

Gelukkig is aan deze oproep gehoor gegeven. Een van de monumenten waar het om ging was dat van de Utrechtse hoogleraar Pieter Harting (1812-'85), die het Eemien heeft ontdekt. In 1873 verrichtte hij op verschillende plaatsen in Amersfoort en omgeving bodemonderzoek. Daarbij ontdekte hij, dat zich op zo'n diepte van 13-17 meter een pakket zeeklei bevond met daaronder een laag zand met schelpjes. Hij concludeerde daaruit dat in prehistorische tijd een grote zee in de omgeving van Amersfoort doorgedrongen was. Naar het Eemdal, waar hij een deel van deze zee situeerde, noemde hij deze de Eemzee en de periode waarin deze voorkwam het Eemien of Eemtijd. Thans weten wij, dat Harting gelijk had en wij het Eemien moeten situeren tussen de voorlaatste en laatste ijstijd.

Na zijn emeritaat vestigde Harting, die met het blad *Album der Natuur* ook in belangrijke mate heeft bijgedragen tot de popularisering van de natuurwetenschappen, zich in Amersfoort.

Hij was de grootvader van de bekende etser en tekenaar Dirk Harting.

Tekening van de Oude Kerk te Soest uit de tweede helft van de 18de eeuw. Onlangs aan het museum geschonken door Jkvr. A. R. Rutgers van Rozenburg.

Historische dag

De Stichtse Culturele Raad organiseert met de Vereniging Oud Utrecht op 19 mei 1979 een historische dag in de Klaaskerk te Utrecht voor leden van oudheidkundige verenigingen.

's Ochtends worden drie inleidingen gehouden: de bouwgeschiedenis van de Klaaskerk (Th. Haakma Wagenaar), het Klaaskerkhof omstreeks 1580 (dr. A. van Hulzen), de tentoonstelling 1579-1979 'De kogel door de kerk?' n.a.v. de herdenking van de Unie van Utrecht.

's Middags kan die tentoonstelling in het Centraal Museum bezocht worden. De kosten bedragen f 25,— p.p. voor koffie, lunch, thee en toegang tot de tentoonstelling. Opgave vóór 5 mei bij: mevrouw A. L. Jordens, Stichtse Culturele Raad, Mariaplaats 51, Utrecht (tel. 030-310307) en door overmaking van het verschuldigde bedrag op giro 173931 t.n.v. Stichtse Culturele Raad te Utrecht met vermelding: Historische dag 1979.

Lezingen

Wij wijzen u nog even op de lezingen van dit voorjaar.

Donderdag 15 maart: mr. A. Veldhuizen, *Uit de geschiedenis van Hoevelaken*.

Donderdag 19 april: drs. B. G. J. Elias, *100 jaar Flehite*.

Deze lezingen worden gehouden in het nieuwe lezingenzaaltje van het museum (ingang Westsingel) en beginnen om 20.00 uur. Er worden geen aparte convocaties gezonden.

Opsporing verzocht

Op 26 januari van het vorig jaar, hield ik als conservator van het Tegelmuseum een lezing over tegels in het museum Flehite.

Na de lezing toonde één van de leden, een dame, mij een blauwe 'drietulptegel' met Wan Li hoekfiguur.

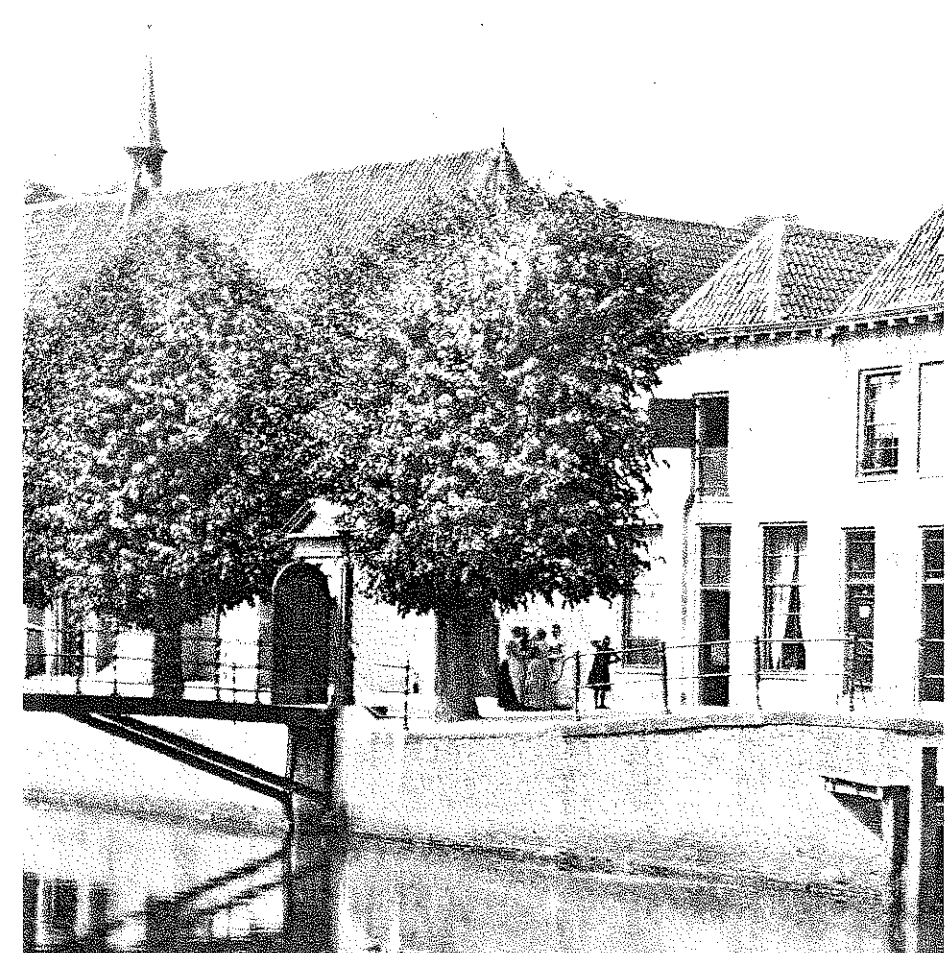
In één der bloemblaadjes stond er een jaartal. Deze dame zegde mij toe een foto van de tegel toe te zenden. Helaas heb ik die nimmer ontvangen.

In verband met een publikatie betreffende gedateerde tegels, doe ik een beroep op de dame zich met mij in verbinding te stellen, of mij alsnog de toegezegde foto tegen vergoeding toe te zenden.

P. B. M. Bolwerk, Tegelmuseum 'It Noflik Sté', Eikenzoom 10, Otterlo.

Genealogisch onderzoek

Het Centraal Bureau voor Genealogie, Nassaulaan 18, Den Haag (tel. 070-659950) verricht sinds 1945 uiterst belangwekkend werk op het gebied van het genealogisch onderzoek. Door zijn bibliotheek en uitgebreide verzamelingen is het ook een onmisbare bron van informatie voor beginnende en meer gevorderde genealogen. Speciaal voor de eerste groep onderzoekers is een map samengesteld waarin o.m. een aantal ringbandformulieren, zoals kwartierstaten en gezinsbladen en een drietal publikaties van het Centraal Bureau zijn opgenomen. Het zijn: 'Overzicht van de verzamelingen bij het Centraal Bureau voor Genealogie en het Iconografisch Bureau', 'Op zoek naar onze Voorouders' en 'Geboekt van wieg tot graf, burgerlijke stand, bevolkingsregister en DTB'.

Lindebomen aan de Westsingel

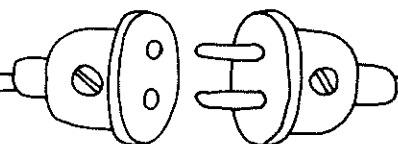
De Werkgroep bomen in Amersfoort (contactadres Vijver 32) heeft eind 1978 een nota gepubliceerd over de lindebomen aan de Westsingel. De werkgroep maakt zich ernstige zorgen over het lot van deze bomen, die zo'n karakteristieke plaats in het stadsbeeld bij museum Flehite innemen. In korte hoofdstukken gaat men in op de boomtechnische toestand, de historische en maatschappelijk-sociale aspecten. Ze citeren

onder meer Van Bommel, die schreef dat reeds in 1670 leilinden langs de grachten geplant werden. Het snoeihout van de linden was zeer gewild als brandhout. Na de eerste wereldoorlog verwaarloosde men echter de bomen, waardoor ze doorschoten, zodat ze thans nauwelijks meer als leilinden te herkennen zijn. Men bepleit al het mogelijke in 't werk te stellen om deze bomen voor het Amersfoortse stadsbeeld te bewaren.

Voor al Uw elektrische
installaties
Electro-technisch Bureau

Van Geet BV

Koestraat 14 Amersfoort
Telefoon 033-18630

Uitnodiging

Weet U eigenlijk wel wat U voor Uw
geld kunt verlangen? Een echte SieMatic inbouw-
keuken! Een keuken, die tot voorbeeld werd.
Een bestseller. Maak kennis met de SieMatic.
Persoonlijk! Bezoekt onze
keuken showroom.

SieMatic

BV Bouwmaterialenhandel

v.d. Donk & Romeijn

Havenweg 5 Amersfoort
Telefoon 033-16946)

de algemene boekhandel

leusderweg 184-186

amersfoort

AMERSFOORTSE KREDIETBANK

voor:

- uw persoonlijke lening
- uw doorlopend krediet.

Geen winst oogmerk, deskundig advies,
snelle beslissing, uw belang staat voorop
.... vandaar naar de A.K.B.

Vraag vrijblijvend inlichtingen!

Hoofdkantoor:
Eemstraat-Oost 58, Amersfoort.
Telefoon 033-16527, 36576 en 17400.

Geopend:
maandag, dinsdag, woensdag en vrijdag
van 8.30-12.00 uur en van 13.30-16.30 uur;
donderdag van 8.30-12.00 uur en van 13.30-20.00 uur.

LET OP DE KOSTEN!

Henk Ossendrijver, een vakman. Voorkomt ergernis.

*Soms betalen opdrachtgevers het-loon-van-een-vakman
voor het-werk-van-een-knoeier.*

*Zelden merk je dat meteen, maar na jaren wordt er dan
nog een rekening gepresenteerd. Onacceptabele slijtage
is zo'n kwaad.*

*Een stuk eerlijk 'ouderwets' vakmanschap tijdens de
bouw kan er voor zorgen, dat wat vandaag 'strak' wordt
opgeleverd er ook morgen 'nog goed bijstaat'.*

*Als Henk Ossendrijver zijn er meer bij Heilijgers,
vakmensen met hart voor hun werk. En hun inzet vindt u
terug in de gerealiseerde projecten. Als u wilt
bouwen ze ook voor u. Vakwerk.*

Bouw- en Aannemingsmaatschappij Heilijgers bv
Nijverheidsweg Noord 60
Amersfoort Telefoon (033) 18048

Heilijgers/Amersfoort

Wie een medicijnkastje heeft, zet er Norit in

Norit is een
vertrouwd middel
bij maag- en
darmstoornissen.
Bovendien kan
Norit levens-
reddend zijn bij
vergiftigings-
gevallen. Het
hoort in elk
medicijnkastje
thuis. Norit
b e h o u d t zijn
heilzame kracht.
Vraag Norit aan
Uw apotheker of
drogist.

NORIT